Пише: Мирослав Ивановић
субота, 08 мај 2010 09:20

(Приказ књиге: *Етика западних медија: антисрпска пропаганда деведесетих година XX века* , Слободан Вуковић, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци, Нови Сад, 2009)

Књига доктора Слободана Вуковића посвећена је проучавању медијских извештаја стране штампе који се односе на период ратова у Југославији током деведесетих година протеклог века. Већ сам поднаслов књиге „антисрпска пропаганда деведесетих година XX века“ јасно назначава ток, циљ и карактер истраживања. Разуме се да истраживање једног социолога мора бити потакнуто неким особитим феноменом који захтева објашњење. Само прикупљање емпиријског материјала које не би било у функцији одређене идеје било би неинтересантно и интелектуално јалово.

Та идеја, тај феномен, који је заокупио нашег истраживача односи се на објективност, пристрасност или непристрасност медијских извештаја, чланака, експертских извештаја, документарног програма итд. Добро је познато још од прастарих времена да је пропаганда моћно средство током рата. Њиме је могуће утицати на исход рата у извесном степену. Но, двадесети век је у том погледу свакако достигао врхунац, што је последица универзалног ширења мас-медија захваљујући модерној техници за комуникацију. Није чудно стога да су се са стварним ратовима током XX века интензивно водили упоредо и медијски ратови.

Дакле, генерална оцена, као последица скрупулозне анализе делатности западних мас-медија, резултира у синтагми „антисрпска пропаганда.“ Оваква оцена није тек пука пропагандна реакција, нити апологетика једног народа, државе, а још понајмање власти. Аутор је подробно анализирао пре свега писање западне штампе о догађајима током наших ратова деведесетих година и дошао до поткрепљеног закључка за такву оцену. Сама констатација захтева и теоријско објашњење, известан фундус који би носио истраживачку конструкцију. То аутор налази у парадигми пријатељ-непријатељ која је оквир антисрпске пропаганде. Као што је познато, теоретичар прави Карл Шмит је увео ову дихотомију као базичну у појму политичког. У складу са овом дихотомијом западни медији су и градили другу, изведену дихотомију Добра и Зла, где је Србима припала ова друга карактеризација. То је онда и наметнуло основну шему при састављању, слању и презентовању извештаја са ових простора током ратних година.

Ова основна шема је онда обогаћена мноштвом додатних квалификација на штету Срба, недемократе насупрот демократама, комуниста против либерала, Срби националисти, националбољшевици, угњетачи итд, све до најтежих квалификација као што су окорели злочинци, убице итд, итд. Када је једном оваква шема била укорењена у јавном мњењу западних земаља, даље није било тешко њој прилагођавати извештаје о текућим догађајима. Само пак конституисање ове парадигме где су Срби добили улогу непријатеља а Хрвати и Словенци, као и Албанци доцније, пријатеља, никло је на одређеним историјским основама. Аутор себи није дао задатак да начини исцрпан историографски приказ међудржавних и међународних односа у Европи и шире. Међутим, у мери у којој је то било нужно, он се упустио и у реферирање на историју и пређашње односе између Србије и неких европских држава, пре свега Аустрије (Аустроугарске) и Немачке. Премда је његово емпиријско истраживање синхроно, неизбежни су дијахрони елементи у разумевању датих феномена.

Када је, на пример, реч о пропаганди која је Србима приписивала намеру стварања Велике Србије, аутор је морао прибећи дијахроном разматрању и вратити се у време пред почетак Првог светског рата и показати да су корени приче о Великој Србији у аустроугарској пропаганди која је њоме оправдавала започињање рата против Србије. Показао је да читава пропагандна машинерија баштини арсенал већ виђених и преживљених „ружења народа“. Упоређујући старе негативне квалификације које су долазиле из Аустроугарске и Немачке са овим новим, аутор показује да се историја често понавља до запањујуће сличности.

Премда се може рећи да су западне земље листом биле против Срба у ратовима деведесетих, неке су предњачиле у тој пропаганди у складу са сопственом медијском снагом и наглашеним интересима. Зато је аутор посебно обрадио немачко-аустријску штампу, америчку, те британску. Ове четири земље су без сумње предњачиле у антисрпској пропаганди, а будући да су њихови медији и иначе веома раширени по свету то је допринело домино ефекту у перпетуирању негативне пропаганде.

Штампа у свакој од ових земаља обликовала је антисрпску пропаганду у складу са својом политиком и одређеним наслеђем. Тако аустријско-немачка штампа инсистира на старим предрасудама против Срба, додајући нове флоскуле. Срби се не само оптужују као реметилачки фактор са империјалним тежњама успостављања Велике Србије, већ се представљају и као терористи, четници (што значи ултранационалисти на језику пропаганде), потом као комунисти и истовремено фашисти ма како то изгледало апсурдно и немогуће.

У америчкој штампи доминирају сличне квалификације схватљивије америчком човеку, као и такве које етаблирају америчке интересе на Балкану. Срби су претња хармонији на Балкану, заостали православци спрам напредних католика, потенцира се да Срби теже доминацији, сецесионистичке тежње се представљају као природни демократски процес ка конфедерацији. Потенцирају се одређене теме као што је Косово са очигледном намером да дође до дестабилизације и радикализације стања у том делу Србије. Проводе се широке и специјалне медијске акције као што је на пример публиковање извештаја ЦИА-е који предвиђа распад Југославије – такозвано самоиспуњавајуће пророчанство. Све ово аутор скрупулозно анализира дајући готово хируршки прецизне анализе и аргументације.

И писање британске штампе аутор је подвргао темељном приказу расветљавајући такође историјску димензију у британском погледу на Србе. И они су потпуно у свом стилу извесне истанчаности у суштини пласирали исте ставове као што су немачки и амерички идући оном линијом србофобије која је доминирала једним делом британског јавног мњења почев од познатог премијера Дизраелија. На врло вешт начин давали су за право Хрватима и Словенцима у текућим споровима и на тај начин охрабривали њихову сецесију.

Западна друштва себе сматрају слободним друштвима, а исто тако и своје медије. Мада је ово тврђење проблематично, када је реч о слободи медија под тим се подразумева да владе тих земаља не могу и не смеју ограничавати писање и емитовање средстава јавне комуникације. Међутим, анализирајући однос медија и званичника на Западу, када је реч о нама из тог времена, аутор показује да је у питању узајамна зависност. Наводећи низ изјава високих политичких личности које су износиле некад потпуно апсурдне оптужбе на наш рачун, аутор показује да је у питању увек било узајамно подржавање и допуњавање у текућој пропаганди. Да ово поклапање не произилази из пуког чињеничког стања (као што се већина људи слаже да је море слано, јер је слано заиста), већ из институционализованог и учвршћеног става према једној страни у сукобу, јасно је ако се сагледају апсурдне неистине које износе високи представници тих држава, све до самих председника и премијера. Сувишно би било наводити те изјаве овде, али је заиста упутно о томе се обавестити из ове књиге.

Посебну тежину имају извесни догађаји који су претходили важним одлукама такозване међународне заједнице. Наш аутор је анализирао извештаје западних медија и представника о случајевима у улици Васе Мискина, Маркалама и Рачку, сликовито их карактеришући као догађаје са обарачем. Без довољно доказа Срби су одмах оптуживани за ове злочине а медији су започињали праву помаму са циљем сатанизације Срба. Ови „догађаји са обарачем“ су онда послужили да се предузму ригорозне мере различите врсте против Срба, укључујући и ултиматум пред рат

(Рачак-Рамбује). Ови случајеви у вези с њиховом медијском презентацијом темељно су изложени у књизи.

Занимљиви су ликовни прилози (карикатуре), које је аутор дао у књизи – они речитије од речи говоре о антисрпској пропаганди. Прилози датирају од времена пред Први светски рат па до оних карикатура које се односе на догађаје из деведесетих година XX века. У њима се на груб и увредљив начин приказују Срби и праве алузије на текуће догађаје.

Сва ова пропаганда пласирана кроз најмоћније медије западних земаља имала је за епилог сатанизацију Срба са далекосежним и по нас трагичним последицама. Ако постоји нека константа у колективном понашању (антисрпска пропаганда), потребно је изнаћи разлог који их на то наводи. Аутор сматра да тај разлог лежи пре свега у интересима Запада и наслеђеним анимозитетима. Не поричући злочине који су се реално збили и за које су одговорни Срби, аутор наводи читав низ злочина над Србима који су прећутани у западним средствима информирања или тек касније поменути када су изгубили актуелност за светско јавно мњење. Ови злочини су неспорни и аутор често наводи официјелне изворе самих западних земаља, УН или међународних организација.

Да у западним земљама постоје и такви јавни пороци као што је скривање истине, фалсификовање чињеница, лобирање и поткупљивање, те нечасно оптуживање и вређање целог једног народа, аутор документовано показује речима највиших актера међу западним политичарима и званичницима. Они су ова признања износили обично post festum, или када су били на то принуђени околностима. Читава плејада западних моћника је уз то износила пред Србе и српску државу најгоре увреде и отворене претње и уцене. На пример: „Без њих (Срба) не би било ни холокауста.“ (Клинтон), „Срби ће клечати и молити за милост.“ (Мадлен Олбрајт) итд.

Када је једном шема успостављена, када су Срби сврстани на страну Зла, сваки дисонантан тон на Западу је био уђуткиван. Тако су ретки појединци који су имали довољно савести и храбрости да се успротиве овој сатанизацији Срба били аутоматски стигматизовани. Речит пример је писац Петер Хандке, коме су медији били донекле доступни па је могао јавно да изнесе супротне ставове за шта је платио скупу цену у виду јавних осуда, ускраћивања додељених награда, скидања позоришног комада са репертоара итд.

Аутор се не либи да на крају јавно изнесе свој вредносни суд над целим процесом који је

прешао преко грбаче целог једног народа. Недвосмислено указујући, према признањима самих западних актера, на део кривице који западне земље носе због распада Југославије, те одговорности због вођења рата против Србије, разарања и штете нанете санкцијама, аутор сматра да су западне земље дужне да се извине Србима и компензују материјалну штету коју су проузроковале.

Потребно је сада изнети опште оцене о овој књизи. Без сумње, реч је о изузетној социолошкој студији која показује да је аутор интелектуално непоткупљив истраживач. Књига је заснована на провереним и документованим материјалима које је аутор сјајно организовао у кохерентну, заокружену и надасве интелектуално интересантну целину. Неће бити никакво претеривање ако се изнесе оцена да је реч о једној од најбољих оригиналних социолошких књига које су се код нас уопште појавиле.

Када је реч о емпиријској социологији, није довољно само сакупити, средити и презентовати материјал. Потребно је, да би то била истинска хуманистичка наука, створити интересантну причу која ће обухватити наведене чињенице. Баш у томе је аутор успео, јер без обзира на објективну емотивну тежину теме, књига се чита од почетка до краја са изузетним интересовањем. Томе свакако доприноси и независан, апсолутно интелектуално поштен став аутора према теми и истини. Писана са мером и високим књижевним стилом књига готово да нема замерки. Можда баш због тога постоји замка и опасност да књига буде пређуткивана.

Ова књига ће, без сумње, остати као трајан документ о једном времену и биће незаобилазно штиво за све будуће истраживаче који се буду упустили у истраживање узрока и токова ратова који су вођени деведесетих година XX века на тлу бивше Југославије.